

GINEBRA I SERRABOU, Jordi (2017): *La nova normativa de l'Institut d'Estudis Catalans. Guia pràctica*. Tarragona: Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili.

El llibre objecte d'aquesta ressenya és el primer que va veure la llum després de la publicació de la *Gramàtica de la llengua catalana (GIEC)* (2016), un volum de gairebé 1.500 pàgines, i de l'*Ortografia catalana* (2017), totes dues de l'Institut d'Estudis Catalans. Aquestes obres, llargament esperades —sobretot la primera—, han actualitzat la normativa de la llengua catalana i constitueixen, doncs, juntament amb el *Diccionari de la llengua catalana (DIEC)*, el corpus normatiu vigent. Jordi Ginebra té, per tant, el mèrit indiscutible d'haver estat el primer a afrontar la tasca necessària, i certament no pas senzilla, de difondre la nova normativa, i sobretot la nova gramàtica.

Aquesta “guia pràctica” és un text de 118 pàgines que es divideix en vuit apartats: el «Propòsit de l'obra» és una presentació de l'estructura del llibre i de les intencions de l'autor; la «Introducció» consta de 10 punts en què l'autor defineix els conceptes generals bàsics del marc en què s'inclouen les dues obres que vol contribuir a divulgar; tot seguit, al capítol II, se'ns presenten 100 novetats de la *GIEC*, i al capítol III, 25 aspectes en què, d'acord amb la “tradicció normativa”, l'autor considera que no hi ha hagut canvis; el capítol IV inclou 50 qüestions gramaticals difícils d'encabir en els capítols anteriors; el capítol V és un breu resum dels retocs ortogràfics que inclou l'*Ortografia catalana*; el capítol VI (probablement, l'últim que s'hi va afegir, perquè no surt a l'índex i no és presentat) conté diversos aclariments terminològics; i el llibre es tanca amb dues pàgines de bibliografia, que no és esmentada en el cos del llibre però que cal interpretar que és el marc de referència de l'autor per a l'elaboració dels capítols anteriors. Aquesta “guia pràctica” no inclou, i s'hi troba a faltar, un índex analític i de paraules que faciliti la consulta (més probable que la lectura seguida) dels múltiples aspectes que tracta; és una mancança, de tota manera, que queda compensada en part per la versió en PDF descarregable d'internet.

En els paràgrafs que segueixen deixaré de banda el capítol V, sobre ortografia, i molt breu com ja he dit, i em centraré en la resta del text, que tracta sobre la *GIEC*.

Al meu entendre, per valorar adequadament el llibre de Jordi Ginebra convé tenir present que, com a nova gramàtica normativa, que un segle més tard substitueix la *Gramàtica catalana* (1918/1933), de Pompeu Fabra, la *GIEC* conté dos tipus de novetats.

D'una banda, la *GIEC* concep la normativa gramatical d'una manera totalment innovadora en relació amb la tradició dominant fins ara: supera la distinció *correcte-incorrecte* (el mateix Ginebra constata que aquests dos adjectius no apareixen mai a la *GIEC*) i la substitueix sempre que cal (quan no parla de formes acceptades o no acceptades d'una manera general) pel criteri de l'adequació de les diferents variants a l'ús de les grans varietats geogràfiques (més enllà dels aspectes morfològics que ja havia distingit Fabra) i als diferents registres de la llengua. La incorporació dels registres constitueix un autèntic canvi de paradigma en la concepció de la normativa gramatical i la flexibilitza, mostra la sensibilitat de l'acadèmia de la llengua per l'evolució que hi ha hagut en els estudis lingüístics en els últims cent anys, i ja havia estat proposada per autors com ara Isidor Marí (1992: 95-96) i Lluís Payrató (2016: 30).

D'altra banda, la *GIEC* amplia d'una manera molt considerable el nombre de fenòmens que reben un tractament normatiu i, en alguns casos, que són pocs, modifica la valoració que n'havia fet Fabra.

En relació amb aquest segon tipus de novetats, Ginebra parla de “tradicció normativa”, concepte no definit i que va més enllà de la normativa estricta, la proposada per l'Institut d'Estudis Catalans. Al meu entendre, és més clar, segur i objectiu, distingir la normativa estricta de totes les obres prescriptives posteriors a Fabra (1918/1933) que la van difondre i que van tenir el propòsit de complementar-la i completar-la, amb la intenció de cobrir unes necessitats que amb el pas del temps la normativa fundacional ja no podia atendre de cap manera. Si ens movem d'aquesta distinció clara, «ens trobarem amb un terreny impossible de delimitar i de justificar» (Solà 1994: 14). Efectivament, el capítol II del llibre de Ginebra inclou «[c]onstruccions, trets i usos admesos en la *GIEC* que fins ara estaven oficialment condemnats, o bé que fins ara estaven condemnats per la tradició normativa, o bé que fins ara eren considerats incorrectes, sospitosos o poc genuïns per alguns autors»; és a dir, fenòmens de naturalesa diversa des del punt de vista estrictament normatiu. Cal buscar el motiu d'aquesta decisió en la intenció

eminentment pràctica que presideix el llibre: l'autor hi inclou allò que considera que interessarà als lectors (bàsicament, uns lectors experts) perquè des del seu punt de vista constitueix una novetat, independentment que hagués estat inclòs o no en la gramàtica normativa del 1918. Hi tornaré més avall, quan valoraré algun dels fenòmens inclosos en aquest capítol II.

Però abans vull referir-me a la primera novetat de la *GIEC* de què acabo de parlar. En relació amb la nova concepció de la normativa que hi trobem, el llibre de Jordi Ginebra parteix de dues decisions prèvies que tenen repercussions importants en el seu contingut.

D'una banda, identifica la llengua estàndard i la normativa exclusivament amb els registres formals de la llengua (i de retruc, amb les formes lingüístiques que reben aquesta etiqueta a la *GIEC*) («La gramàtica normativa estableix un model general de llengua per als àmbits d'ús formals. Aquest model és anomenat *varietat estàndard*. La normativa no té com a objecte determinar com han de ser els usos lingüístics propis de les situacions comunicatives informals», p. 12). També es fa una quasi identificació entre normativa i estàndard: la normativa estableix l'estàndard, es ve a dir.

De l'altra, Ginebra interpreta les formulacions de la *GIEC* a partir de la concepció de la normativa que ha estat vigent fins ara, i no a partir de la concepció que es desprèn de la mateixa *GIEC*.

La introducció de la *GIEC*, de lectura inexcusable per poder interpretar l'obra adequadament, parla molt poc de llengua estàndard, i en el cos del text sembla que no s'en parla mai; sí que s'hi parla, en canvi, de llengua general, de registres formals, de registres informals, de registres molt formals, de registre col·loquial, de formes pròpies de les diferents varietats geogràfiques, etc. Concretament, la introducció parla de llengua estàndard per dir:

1. Que la codificació gramatical «pren com a camp d'aplicació la varietat comuna o estàndard de la llengua»;

2. Que «se centra *sobretot* [però no exclusivament, cursiva meua] en els usos propis dels registres formals»;

3. Que «hi ha gèneres de comunicació d'àmbit general escrits i orals en què la situació de comunicació és informal, i per això també cal donar compte dels trets propis dels registres informals i, col·loquials, fins i tot dels específics d'alguns parlars, indicant si es consideren adequats o no en la llengua general». (Cal recordar que la *GIEC* considera les denominacions *llengua general*, *llengua comuna* i *llengua literària*, totes tres procedents de la tradició fabriana, sinònimes de *llengua estàndard* (p. XXII).)

De fet, els dos opuscles de la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana* (Institut d'Estudis Catalans 1990 i 1992) ja parlaven dels registres informals de l'estàndard; i, com és sabut, tota la tradició d'estudis que té en compte l'ús lingüístic assumeix que les distincions que s'hi fan no són pas discretes, sinó que cal entendre-les com a aproximacions explicatives a un contínuum lingüístic, també en el cas de la formalitat (Payrató 2003: 185-186).

En definitiva, em sembla que dir que la gramàtica normativa «estableix un model general de llengua per als àmbits d'ús formals», que aquest model «és anomenat *varietat estàndard*» i, que la normativa «no té com a objecte determinar com han de ser els usos lingüístics propis de les situacions comunicatives informals» (p. 12, però la idea reapareix en altres parts de la «Introducció» del llibre de Ginebra) no es correspon ni amb l'esperit ni amb la lletra de la *GIEC*. La *GIEC*, i per tant la Secció Filològica, ha volgut d'una manera explícita ampliar el camp d'aplicació de la normativa a tota la gamma de textos que va dels més formals als més informals; i fins i tot ha volgut distingir entre les formes col·loquials que són pròpies de la llengua catalana (per exemple, *enfotre's*) de les que no ho són (per exemple, la perífrasi d'obligació *tenir que*). És en aquesta perspectiva on el polimorfisme geogràfic i funcional pren tot el sentit.

La visió restringida de la normativa que trobem a la “guia pràctica” de Ginebra es combina sovint en el llibre amb una reformulació del que es diu a la *GIEC* en què es fan servir els termes i els conceptes propis de la “tradició normativa” vigent fins ara en lloc dels proposats per la nova gramàtica. D'aquesta manera també es perd en part el canvi de concepció de la normativa que l'Institut d'Estudis Catalans ha introduït en la *GIEC*.

L'exemple més clar del que acabo de dir el constitueix l'ús de la distinció *correcte-incorrecte*. Després de dir que «[p]er evitar malentesos —per evitar que els usuaris d'un idioma pensin que els usos que no pertanyen a l'estàndard són usos incorrectes en sentit absolut—, avui hi ha obres normatives que no utilitzen les etiquetes *correcte/incorrecte*» (p. 13), com és el cas de la *GIEC*, s'afegeix que «[p]er a la presentació de les dades, en aquesta obra s'utilitza, *per comoditat expositiva* [cursiva meua], les expressions *correcte i incorrecte*» (p. 15).

Hi ha altres casos de reformulació que són més de detall. Vegem-ne algun.

Un exemple que es podria considerar anecdòtic si no fos per l'arrelament que té en la “tradicció normativa” la forma substituïda, és l'ús de la paraula *caiguda* (sovint de *preposició*, però no sempre) en casos en què la *GIEC* ha optat pel terme *elisió*, més propi d'un text de temàtica lingüística.

En el cas del terme *dobte negoció*, s'avisava en una nota de la discrepància terminològica, però es manté l'ús “tradicional” en l'explicació del fenomen (p. 44).

També sorprèn la preferència (malgrat l'aclariment entre parèntesis) pels termes *tematització* (o *dislocació*) i *rematització* (o *focalització*) (p. 81-82), sobretot en el segon cas, en què la denominació preferida no es pot considerar que formi part de la “tradicció normativa” encara que la faci servir Enric Vallduví (2002) a la *Gcc*.

Aquestes característiques generals poden explicar alguns dels casos en què la formulació que es presenta és, al meu entendre, discutible o poc matisada. Per exemple, en l'explicació de l'expressió de les hores, no es fa referència a la distribució geogràfica dels diversos sistemes, cosa que sí que fa la *GIEC* (p. 45). També es dona a entendre que oracions com *Un grup de diputats votaren en contra de la proposta* ja havia estat acceptat abans de la *GIEC*, i que la novetat és l'acceptació de la variant *Un grup de diputats votà en contra de la proposta* (p. 47). En realitat, la “tradicció normativa” sembla que hauria preferit la segona versió, malgrat que la normativa estricta no havia tractat aquesta qüestió.

En altres casos es presenten com a novetats formes que la gramàtica normativa anterior (Fabra 1918) ja havia acceptat com a segones opcions, però que la “tradicció normativa” no havia incorporat, o no havia incorporat del tot. És el cas de la seqüència “*al + infinitiu*” amb valor temporal, en què es dona com a novetat l'acceptació d'aquesta estructura (p. 38), que Fabra (1918: 119) ja havia acceptat. I també el de l'elisió de l'adverbi *no*, en què també es considera una novetat que sigui acceptat per la normativa (p. 44), però que Fabra (1918: 105-107) ja havia acceptat com a segona opció.

Mereix un comentari a part el cas de la concordança del verb *haver-hi*. En general, trobo encertat que un llibre que vol ser una guia pràctica no faci esment de la distinció que fa la *GIEC* entre el text compost en lletra grossa i el text compost en lletra menuda. Ara bé, en el cas de la concordança del verb *haver-hi*, aquesta distinció és del tot pertinent, ja que el fragment adduït per Ginebra per valorar-la com a no normativa («La manca de concordança és l'ús consolidat en els registres formals», p. 850 de la *GIEC*), a banda que no constitueix un rebuig explícit de la concordança, està compost en lletra menuda, i a la «Introducció» de la nova gramàtica normativa es diu que aquest tipus d'informació és «prescindible [...] per a l'aplicació de la norma» (p. XXXI). La informació que es dona sobre aquest fenomen en lletra grossa no parla en cap moment d'inacceptabilitat, i d'això cal deduir-ne que la concordança sí que és acceptada per la *GIEC* en les varietats que la fan (valencià i català central) (vegeu una argumentació una mica més detallada sobre aquesta qüestió a Nogué Serrano 2018: 126-128).

Els capítols IV i VI del llibre són, al meu entendre, els que proporcionen informació més interessant. Sobretot, en els casos en què l'autor s'allibera de l'estructura de *correcte/incorrecte* que ha fet servir en els capítols II i III i proporciona als lectors informació matisada, a vegades complementària i a vegades crítica (tot i que al començament (p. 8) ha dit que no ho faria), sobre el contingut de la *GIEC* i la manera com s'hi formulen determinats preceptes. És el cas, per exemple, pel que fa al capítol IV, de la informació sobre les formes plenes dels pronoms febles en posició proclítica (p. 70), del tractament de l'apostrofació del clític acusatiu femení (p. 70) i de la distinció entre el gerundi especificatiu i el gerundi predicatiu (p. 84-85). I el mateix es pot dir de bona part de la informació proporcionada en el capítol VI.

Per acabar, som al davant d'una obra que, si es tenen en compte els comentaris anteriors, pot ser útil (sobretot en la versió digital) per a la consulta ràpida d'una selecció de fenòmens en què la *GIEC* ha in-

troduït novetats i d'uns altres en què alguns professionals potser esperaven que n'hi hauria hagut i no n'hi ha. Al capdavant, cap llibre sobre les novetats de la *GIEC* pot substituir-la quan s'han de prendre decisions importants sobre la nova normativa (per exemple, en l'elaboració o l'actualització de llibres/criteris d'estil i de llibres de text).

I en els aspectes que s'han presentat aquí com a discutibles, el llibre de Jordi Ginebra proporciona material interessant per al debat sobre la normativa i l'estàndard en general, i sobre l'aportació que hi ha fet la *GIEC* en particular.

Neus NOGUÉ SERRANO
Universitat de Barcelona

Bibliografia esmentada

- FABRA, Pompeu (1918). *Gramàtica catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1933³.
- GCC = Solà, Joan / Lloret, M. Rosa / Mascaró, Joan / Pérez Saldanya, Manuel (ed.) (2002). *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Empúries, 2008⁴.
- GIEC* = Institut d'Estudis Catalans (2016). *Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- Institut d'Estudis Catalans* (1990): *Proposta per a un estàndard oral (I. Fonètica)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- Institut d'Estudis Catalans* (1992): *Proposta per a un estàndard oral (II. Morfologia)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- Institut d'Estudis Catalans* (2016): *Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- MARÍ, Isidor (1992): *Un horitzó per a la llengua*. Barcelona: Empúries.
- NOGUÉ SERRANO, Neus (2018): *La nova normativa a la butxaca. Principals novetats*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- PAYRATÓ, Lluís (2003): *Pragmàtica, discurs i llengua oral. Introducció a l'anàlisi funcional de textos*. Barcelona: Editorial UOC, 2010².
- PAYRATÓ, Lluís (2016): «Es pot normativitzar la pragmàtica?», *Els Marges*, 108.
- SOLÀ, Joan (1994). *Sintaxi normativa: estat de la qüestió*. Barcelona: Empúries, 1997³.
- VALLDUVÍ, Enric (2002): «L'oració com a unitat informativa», dins Solà / Lloret / Mascaró / Pérez Saldanya (dir.), vol. 2, *Sintaxi*, cap. 4.
- GUAL, Adrià (2016): *Teoria escènica*, a cura de Carles Batlle i Enric Gallén. Lleida / Barcelona: Punctum / Institut del Teatre, 343 p.

Els estudis literaris catalans sempre han prestat al teatre, com a literatura dramàtica, una atenció molt inferior a la que han dedicat a la narrativa o a la poesia. S'ha dit que el motiu n'era que la dramaturgia del país no tenia la solidesa dels altres gèneres. És una raó que cal tenir en compte però de la qual no s'ha d'abusar perquè, entre altres causes, el dèficit d'estudis sobre la tradició dramàtica catalana fa que, encara avui, la literatura teatral del país sigui mal coneguda i, per tant, difícil de valorar-ne la producció. En canvi, hi ha altres motius —n'esmentaré només un parell— que, al meu entendre, han influït indiscutiblement en la dedicació escassa de la historiografia literària al teatre. En primer lloc —l'ordre de citació aquí no és significatiu—, les reticències noucentistes, no del tot esvaïdes entre els nostres estudiosos, davant el teatre, un gènere doblement impur, ja que, d'una banda, s'havia de traduir en espectacle i, de l'altra, sobretot tenint en compte els orígens vuitcentistes del teatre català contemporani, tendia massa a enfrontar-se a la realitat sense el tractament idealitzador adequat. Aquesta actitud es fonamen-